

DİNİ DANIŞMAN VE MANEVİ REHBER OLARAK İMAMLARIN MAHALLE YAŞAMINA SAĞLAYABİLECEĞİ KATKI ÜZERİNE

Nurullah AYDENİZ *

Öz

Osmanlı döneminde padişah beratı ile tayin edilen imamlar görev yaptıkları mahallenin ekonomik, kültürel, dini, ahlaki, hukuki ve eğitimsel tüm faaliyetlerinden sorumluydular. Çağımızda ise imamların cami içi dini hizmetler dışında neredeyse başka bir sorumluluğu yoktur. Oysaki imamlar günümüzde de mahalle yaşamına önemli katkılar sağlayabilirler. Örneğin vuku bulan bir ölüm sonucunda aileler hüzünlenirken engelli çocuk sahibi olma durumunda kederlenip kaygılanabilmektedir. Eşler arası ilişkilerde karşılaşılan problemlerin üstesinden gelmede yaşanan başarısızlık sonucu aile içi geçimsizlik boy gösterirken komşuluk ilişkilerini yürütememekten dolayı sosyal problemler cereyan edebilmektedir. Bu vb. değişik problemlerle birlikte toplumsal hayatın akıp gittiği mahallelerde insanların sıkıntılarını çözüm üretmek için imamların üstleneceği dini danışmanlık ve manevi sosyal hizmet bu makalenin konusunu teşkil etmektedir.

Anahtar Kelimeler: İmam, Cami, Dini Danışmanlık, Manevi Rehberlik, Din Hizmetleri.

* Nurullah Aydeniz, Dr. Öğretim Üyesi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Din Eğitimi Bilim Dalı, Mail: naydenizsakarya@gmail.com

ON THE CONTRIBUTION IMAMS CAN MAKE TO THE LIFE OF THE NEIGHBORHOOD AS A RELIGIOUS ADVISOR AND SPIRITUAL GUIDE

Abstract

During the Ottoman period, imams, appointed by a sultanate certificate, were responsible for entire economic, cultural, religious, moral, legal and educational activities of their neighbourhood. However today, imams have almost no responsibility other than religious services within the mosque. Yet, imams can make a significant contribution to the life of the neighbourhood at the present time too. Because for many reasons that cannot be solved by security measures or by the help of another institution, people may experience sadness, grief, anguish and depression. For example, families may feel saddened because of a bereavement, occurred without intentional intervention and feel anxious about their children with disabilities. Moreover, due to the failure to overcome the problems that may arise in spousal relationships, domestic incompatibilities may emerge and social problems may occur by reason of the inability to maintain neighbourhood relations.

Keywords: *Imam, Mosque, Religious Counselling, Spiritual Guidance, Religious Services.*

1. GİRİŞ

Modern zamanlarda hayat her zamankinden çok daha hızlı bir değişim geçirmektedir. Bir tarafta artan bilgi ve gelişen teknolojiye bağlı olarak insan hayatına sağlanan kolaylıklar diğer tarafta ise insan hayatını tehdit eden ekonomik, sosyal ve manevi krizler bir arada görülebilmektedir. Değişen hayat koşulları neticesinde geniş aile çekirdek aileye dönüşmüş ve aile bağları zayıflamıştır. Toplumsal alanda ise işbölümü ve uzmanlaşma gelişmiş, hizmet alanları artmış, sosyal fonksiyonlar çeşitlenmiş, statüler farklılaşmış, yatay ve dikey sosyal hareketlilik kanalları sonuna kadar açılmış, geleneksel değerler esneklik kazanmıştır. Toplumsal yapı ve gündelik hayattaki değişim ve çeşitlenmeye bağlı olarak yeni hizmet alanları da ortaya çıkmıştır. Bütün bu değişimlerin sonucunda toplumda okuyan, çalışan, fakir, işsiz, çocuk, genç, kadın

gibi farklı gruplara ilave olarak bakıma, ilgi ve korunmaya muhtaç hasta, hasta yakını, engelli, yaşlı, mağdur, suçlu, suça eğilimli, şiddete maruz kalan vb. özel ilgi ve hizmet bekleyen gruplar da görülmektedir (Söylev, 2014: 2).

Değer veren, değerleri algılayan, değerleri taşıyan ve değer bilinci olan bir varlık olarak insan (Ilgaroğlu, 2019: 39), içinde bulunduğumuz zamanlarda değer ve anlam arayışında da bir takım problemler yaşayabilmektedir. Modernleşmenin kendi özel koşullarında insanların yaşadığı gelgitler ciddi varoluşsal sorunlara kapı aralamış, bunun sonucunda gündelik hayattaki içkin algı kalıpları geleneğe dâhil edilerek dönüştürülmüştür. Böylece birey, doğup büyüdüğü, katılım gösterdiği gündelik hayatta kendini yeniden ve yeni bir çevre içinde gerçekleştirme sorumluluğu ile karşı karşıya kalmıştır (Subaşı, 2004: 12-13). Bununla birlikte pozitif bilgi ve onun şekillendirdiği bilimsel veriye dayalı kurumlar insan hayatında daha etkili hale gelmiştir. Ancak buna rağmen insanın yaratıcıya olan inancı onun irrasyonel, metafizik ve ahlaki değerlerini, anlam arayışını ve kimlik inşasını etkilemeye devam etmektedir ki bu durum modern hayatın dayatmalarına ve pisko-sosyal bunalımlarına karşı adeta bir cevaptır (Uysal, 2006: 12-13). Zira dinin dünyayı anlamlandırmaya yönelik argümanları bulunmaktadır ve bu sayede dinler mensuplarına kuşatıcı bir dünya görüşü sunabilmektedir (Allport, 2004: 37). Zaten ilk aşamada da insan dünyayı anlama imkânına ancak din sayesinde sahip olmaktadır (Berger, 1993: 58). Dinin hayata anlam katan bu yönünün yanında bunalımlı dönemlerde insanı koruyan bir tarafı da vardır. Karşılaşılan problemlerle başa çıkmada din insana manevi ve moral destek sağlar. Bu nedenle toplumların ve bireylerin hayatlarında güçlük çekilen durumlarda dini inançlara ve değerlere başvurma ihtiyacı artmaktadır. Çünkü gündelik hayat içinde dinler güvenlik sağlayıcı roller üstlenerek bireysel ve toplumsal hayatın ahlaki ve pratik yollarını temin etmektedirler (Uysal, 2006: 13). Dolayısıyla değerleri, ihtiyaç ve beklentileri sürekli değişen çağımız insanının

yaşadığı sıkıntı ve manevi buhrandan kurtulması için dinin doğru anlaşılması ve anlatılması gerekir (Hökelekli, 2005: 95). İşte tam bu noktada, mahalle ölçeğinde, imamların bireylerin yaşadığı ve yaşayacağı dini yönü de bulunan problemlerin üstesinden gelmede sağlayacağı katkı makalenin konusunu teşkil etmektedir. Zaten Diyanet İşleri Başkanlığı'nın hizmet ve faaliyetleri son yıllarda "cami odaklı" olmaktan uzaklaşarak "toplum odaklı" olmaya başlamıştır. Bunun sonucu olarak klasik irşat ve tebliğ anlayışı 2000'li yıllardan itibaren dini danışmanlık ve rehberlik işlevi ile de ilişkilendirilmeye başlanmıştır (Selçuk, 2003: 458-467).

Mahalle hayatında bir başka kurum ve kuruluşun marifetiyle değil de daha çok bir danışman ve rehberin gayretleriyle çözümlenebilecek nice problemler yaşanabilmektedir. Komşular arası anlaşmazlık, aile içi geçimsizlik, miras paylaşımından kaynaklı kardeş kavgaları ya da küskünlükleri, madde bağımlılığı, engelli bireylerin varlığı ve bunların meydana getirdiği kaygı gibi daha birçok müşkül mahalle ölçeğinde yaşanan ve çözümlenmeyi bekleyen sosyal, ailevi ve ruhsal problemler olarak zikredilebilir.

İstatistiklere göre Türkiye'de mahalle sayısı 32105, köy sayısı 18306'dır (www.e-icisleri.gov.tr). Buna karşılık 31 Aralık 2017 tarihli rakamlara göre cami sayısı 88021'dir (stratejigelistirme.diyanet.gov.tr). Camide görev yapan kişiler olarak imam ve müezzin sayısı Diyanet İşleri Başkanı Erbaş'ın yaptığı açıklamaya göre yaklaşık 100.000'dir (www.kamupersoneli.net, 2018). Rakamlar üzerinden bir değerlendirme yapacak olursak mahalle ve köy sayısının toplamının yaklaşık iki katı kadar cami ve imam-müezzin olduğunu söyleyebiliriz. Diğer bir ifade ile her mahalleye ve köye neredeyse iki cami ve imam-müezzin düşmektedir. Mevcut rakamlar göz önünde bulundurulduğunda kurum olarak Diyanet'in her mahalle ve köyde temsil edildiği görülmektedir. Aslında bu, ülke ve toplum adına önemli bir potansiyeli barındırmaktadır. Şöyle ki mabet olarak camiler çok amaçlı

kullanıma hazır hale getirilebileceği gibi camideki din görevlisi olan imamlar da üstlendikleri rol bağlamında buldukları köy ve mahallelere çok şey katabilirler. Ancak bunun için öncelikle din görevliliğinin sadece cami içi görevlerin yerine getirilmesinden ibaret olmadığı düşüncesinin benimsenmesi gerekir. Bir imamın tüm mahalleliyle tanışması, mahalledeki nüfusun yaş ve cinsiyet açısından dağılımının bilgisine vakıf olması, eğitim ve kültür seviyesi açısından mahallenin genel durumunu bilmesi sosyal hizmet ve dini danışmanlık gibi bu çağda daha fazla öne çıkan ya da ihtiyacı hissedilen görevleri yerine getirmesi için bir önkoşul olarak değerlendirilebilir. İmamların mahalleliyle daha yakın iletişim kurması, manevi bir rehber olarak da kendini düşünmesi bulunduğu çevrede ahalinin yaşayacağı maddi ya da manevi sıkıntılara dini açıdan çözüm üretmesi için gerekir. Zira yaşanan beldelerin sadece güvenlik tedbirleriyle huzur ve sükûna kavuşması beklenemez.

Literatüre bakıldığında imamlarla ilgili dini danışmanlık ve manevi rehberlik bağlamında bir çalışma olmadığı görülmektedir. İmamların yaptıkları görevlere yönelik bir takım çalışmalar olsa da bunlar daha çok başka kavramlarla ifade edilmektedir. Örneğin Ahmet Onay'ın yaptığı çalışmada imamların yerine getirdiği dini hizmetler cami içi ve cami dışı din hizmetleri olarak gruplandırılarak cami eksenli din hizmetlerinin bir tasnifi yapılmıştır. Söz konusu makalede imamların cami dışı hizmetlerinin bir kısmı dini danışma ve manevi rehberlik kapsamına giren hizmetler olsa da çalışma, imamlara dini danışmanlık ve manevi rehberlik vasıflarının yüklenmesi gerektiğine dair bir öneriyi değil de yapılan hizmetlerin tespitine yönelik bir alan araştırmasını ifade etmektedir (Onay, 2006: 149-175). Bir başka araştırma doktora tezi olarak Ömer Faruk Söylev tarafından hazırlanan "Türkiye'de Dini Danışma ve Rehberlik - Alanları, İmkânları Ve Yöntemleri - (Diyanet İşleri Başkanlığı Örneği)" adlı çalışmadır. Söz konusu çalışmada dini danışma ve manevi rehberlik hizmetlerinin

Türkiye'deki alanları, imkânları ve yöntemlerine yönelik kuramsal temelleri Diyanet İşleri Başkanlığı örneğinde din psikolojisi açısından incelemektir. Ayrıca bu araştırma, Türkiye'de dini danışma ve rehberlik hizmeti verdiği kabul edilen Diyanet İşleri Başkanlığı personelinin dini danışma ve rehberlik ilişkileri bağlamındaki olgusal durumları, dini danışma ve rehberlik tutumları ile yenilikçilik(=inovasyon), genel mesleki memnuniyet ve tükenmişlik düzeyleri arasındaki ilişkinin araştırılmasını da hedeflemiştir (Söylev, 2014: 2). Diğer taraftan dini danışmanlık ve manevi rehberlik hizmetleri ülkemizde yeni yeni uygulama alanı bulan faaliyetlerdir. Son dönemlerde Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bu kapsamda hastanelere ve hapishanelere yönelik hizmetleri olmaktadır. Ancak bunların yeterli olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu çalışma, dini danışman ve manevi rehber olarak imamların mahalle yaşamına önemli katkılar sağlayabileceği düşüncesini işlemesi ve önerilerde bulunması bakımından ilgili alana destek olacağına inanmaktayız.

İmamlar, aslında yüz yıllar boyu mahalle ölçeğinde yaşanan toplumsal hayatın; dini, kültürel ve eğitimsel hatta ekonomik faaliyetlerin öncülüğünü yapmış; dini ya da dünyevi birçok konuda insanların çözüm merkezi olmuşlardır. Bu nedenle çalışmamızda, önce Osmanlı döneminde imamların mahalle yaşamında üstlendikleri rol ele alınacak, ardından günümüzde belki en çok ihtiyaç duyulan hususlardan biri olan dini danışman ve manevi rehber sorumluluğu üstlenerek mahallelerin yaşanılabilirlik seviyesinin yükselmesine ve huzur mekânları olmasına sağlayabilecekleri katkı irdelenecektir.

2. OSMANLI DÖNEMİNDE MAHALLE VE İMAM

Bir yere inmek, konmak, yerleşmek anlamlarına gelen hall (halel ve hulül) kökünden türetilen mahalle (Yel ve Küçükaşçı, 2003: 323-326), TDK tarafından bir şehrin, bir kasabanın, büyükçe bir köyün bölündüğü parçalardan her

biri(www.tdk.gov.tr) şeklinde tanımlanmaktadır. Bir yerde mahalle, fiziksel anlamda ezan sesinin ulaşabildiği alanı; sosyal anlamda ise birbirini tanıyan, bir ölçüde birbirinin davranışlarından sorumlu olan, aynı mescitte ve camide ibadet eden cemaatin yaşadığı yeri ifade etmektedir (Ergenç, 1984: 69).

Osmanlı döneminde millet sistemi esas olduğu ve bu sistemde de ırk değil din belirleyici olduğu için ailelerin yaşadığı mahalle veya köy ile dini ve hukuki bir bağı vardı (Ortaylı, 2001: 3). Genellikle aynı dine mensup olanların bir arada yaşadığı Osmanlıda sınıfsal bir farklılık gözetilmediği için aynı mahallede paşa konağı ile aşiboyalı evi bir arada görmek mümkündü. Değişik meslek ve statüdeki insanların hemen her gün birbirleriyle görüşmesine imkân veren böylesi bir mahallede (Bozlağan ve Demirkaya, 2008: 133), ekonomik açıdan da bir homojenlik yoktu. Bu durum zengin ile fakiri bir araya getirmekte ve hali vakti yerinde olanların olmayanları gözetmesine vesile olmaktaydı (Kuban, 1994: 244-245).

Osmanlı döneminde camiler mahallelerin, kasabaların ve şehirlerin merkezinde bulunurdu. Her mahalleye bir mescit veya cami anlayışı hâkim olduğundan bir mekân yerleşime açılacaksa öncelikle oraya cami inşa edilir, sonrasında da mahalle onun etrafında şekillenirdi (Tanyeli, 1987: 159). Mahalleler de plansız değildi. Genellikle yerleşim bölgesinin en yüksek tepelerine inşa edilen caminin etrafına eğitim öğretim kurumları, hastaneler, imarethaneler, hamamlar, çarşılar ve diğer binalar yerleştirilirdi. Onların çevresine de planlı bir şekilde insanların yaşayacağı konutlar dikilirdi. Bu yapıların da edep gereği camiden daha yüksek olmamasına özen gösterilirdi (Hızlı, 2014: 43). Pazar yerlerinden ayrı tutulan ve iç içe olmamasına özen gösterilen Osmanlı mahallelerinde (Baykara, 1985: 43), sokaklar tıpkı ev gibi iç mekân olarak düşünülürdü (Alada, 2008: 147-148). Mahalle içindeki yolların bir kısmı çıkmaz sokak şeklindeyken bir kısmı da pek planlanmamış ve ticaret yapılmayan yollardı. Yol kenarlarında

bahçe duvarları yapıldı ve evlere bu duvar ardındaki bahçeden geçilerek girilirdi. Evin harem ve mutfağı bahçeye açılırdı. Ayrıca selamlık için doğrudan sokaktan eve girilen bir başka giriş de yapıldı. Diğer taraftan mahalleyi şehir merkezine bağlayan bir anayol da olurdu (Kuban, 1994: 244-245). Sokakların ancak insan ölçeğinde hafif yük taşımacılığına imkân verecek kadar olduğu mahallelerde konutlar genelde bir, iki en fazla üç katlı inşa edilirdi ve geniş aileye göre tasarlanırdı. Yaşlıların, kadınların, çocukların ve onlara hizmet edenlerin oluşturduğu nüfusun ekseriyeti zamanlarının büyük çoğunluğunu mahallelerde geçirirdi ve onların rahatsız edilmemesi esastı (Cansever, 2009: 120-122). Evin erkekleri ise sabah erkenden rızık temini için mahalleyi terk ederdi (Demirel, 1989: 59). Ahali mahallenin yönetiminden, emniyetinden, sokakların bakım ve temizliğinden ve çocukların gözetilmesinden sorumlu olurdu. Garip gurebanın, yaşlıların ve kimsesiz çocukların korunması mahalle halkının ibadet şuuruyla yerine getirdiği görevlerdi (Cansever, 2009: 120-122).

Güçlü bir mahallelilik anlayışının, bir başka ifade ile biz duygu ve düşüncesinin hâkim olduğu mahallelerde yetkili kişi imamlardı. İmamlar padişah beratı ile atanırdı ve beldenin mülki ve beledi amiri olan kadının mahalledeki temsilcisi kabul edilirdi (Ortaylı, 2000: 107). İmamların ataması da belli kriterler dâhilinde gerçekleşirdi. Her şeyden önce Kur'an ve ilim ehli olmalarına riayet edilirdi. Söz konusu niteliklere sahip olan kişi, belde kadısının arzı üzerine Padişah tarafından bir berat ile tayin olunurdu. Şayet dini, ilmi ve ahlaki açıdan yeterli görülüyor ve tasvip edilmiyorsa mahalleli tarafından azli istenebilirdi. Padişah beratı olmadan sadece mahallelinin isteği üzerine cami hizmetlerinde bulunan görevliler resmi yetkili değildi ve bunlara namazcı denirdi (Alada, 2008: 147-148).

İmamlar maaşlarını görev yaptıkları caminin vakfından alırdı. Ayrıca meşruta denilen ve onlara tahsis edilen gelirleri de mevcuttu (Açık, 2014: 31). İmamlar

en küçük idari birim olan mahallelerin aynı zamanda temsilcisiydi (Emecen, 2011: 275). Aslında bu çift taraflı bir temsildi. Yönetime karşı mahallelinin, mahalleye karşı devletin temsilcisi konumundaydılar. Öyle ki merkezden gelen herhangi bir hükmü mahalleliye duyurmak ve hükmün gereğini yapmak imamın sorumluluğundaydı (Açık, 2014: 1-39).

İmamlar bütün mahalleyi tanımalıydı. Neredeyse herkesin medeni, hukuki ve sosyal durumlarına vakıflardı. Mahallede kaç hane ve birey olduğu, kimlerin fakir kimlerin zengin olduğu, evli ve bekâr olanlar, ev sahibi olanlarla kiracı olanlar onun bilgisi dâhilindeydi. Dahası mahalleye gelip yerleşecek olanlar veya ayrılıp gidecek olanlar da yetkili bir temsilci olarak onu haberdar ederdi ve onayını alırdı. Ayrıca herkes birbirinin kefil olduğu için yeni gelenlerin kefalete bağlanması konusu da onun yetkisindeydi (Beydilli, 2001, 8).

Eğitim de onların sorumluluğundaydı. Camide ve kalabalık ortamlarda vaaz eder ve çocuklara ders verirlerdi. Evlenme, boşanma, doğum, ölüm ve nüfusa kayıt gibi durumlarda gerekli işlemler de onlara aitti (Kazıcı, 1982: 34).

İmamlar kadılarca teftiş edilirdi. Bu teftiş sadece dini görevleriyle sınırlı değildi. Mahallenin sorumlusu oldukları için kendi yetkisinde olan diğer faaliyetler açısından da denetlenir, görevini hakkıyla icra edemediği tespit edilenler görevden alınırdı. Diğer taraftan kadıların mahalle temsilcisi ve yardımcısı olan imamlar mahallenin düzeninden, asayişinden ve sosyal hayattaki ahenk ve barıştan sorumlu idi. Mahallede yaşanan ahlaka aykırı eylemlerin, adı fuşşa karışan kadınların ve kahvehane gibi yerlerde oynanan oyunların tespiti, takibi ve ilgili kişilerin cezaya tabi tutulmasında kadıya yardım imamların görevleri arasındaydı. Kimlerin mahallede kefilsiz bulunduğu, içki, kumar, zina gibi yasak şeylere tevessül edenlerin, alenen oruç yiyenlerin ve namaza iştirak

etmeyenlerin tespiti ve gerektiğinde bunların cezalandırılması ya da mahalleden gönderilmesi imamların görevleri kapsamındaydı (Kazıcı, 1982: 29-33).

Mahallede bakım ve onarım gerektiren hemen her şey imamın öncülüğünde elden geçirilirdi. Caminin, okulun, çeşmelerin onarımı; mahalleye gelen suyun gözden geçirilmesi, aydınlatma mumlarının temin edilmesi, sokakların temizlenmesi imamın sorumluluğundaydı. Bölgenin ileri gelenlerinden oluşan ve içinde tüccar, esnaf, zanaatkâr, müderris ve tarikat önde gelenlerinin de bulunduğu, bugünkü il genel meclisi veya belediye meclisine tekabül eden eşraf ve âyan meclisinde imamlar da bulunurdu. Bu meclisin görevleri arasında bölgenin idari, sosyal ve ticari ihtiyaçlarının belirlenmesi, bazı vergilerin tahsil edilmesi ve halka zulmeden yöneticilerin merkeze bildirilmesi gibi sorumluluklar da vardı. Yapılan ticari işlemlerde genelde şahit olarak imamlar yazılır, ahalinin vekâlet, vesayet ve kefalet gibi sorumluluk gerektiren durumlarına yardımcı olurlardı. Mahallenin en güvenilir kişisi olarak kendi sorumluluğuna verilen kimsesiz ve yetimlerle ilgilenir, mağdur ve mazlumları gözetirlerdi. Satılan malların fiyatlarını denetler, halkın ve özellikle fakirlerin ezilmesine müsaade etmez, haksızlığa tevessül edenlerin cezalandırılmasını talep edebilirlerdi (Hızlı, 2014: 45-48).

İmamlar, mahalleliye ilgili vergileri haber vermek ve toplamak, gerektiğinde mahallenin gece bekçilerini görevlendirmek, yatsı namazı sonrası sokağa çıkmamayı tembihlemek, Ramazan aylarında davulcu görevlendirmek gibi vazifeleri de yerine getirmekteydiler (Alada, 2008: 169-171).

Mahalleli arasında vuku bulan bazı problemleri çözüme kavuşturmak, resmi makamların talebi olan soruşturmalara yardımcı olmak ve merkezden gelen karar ve talimatları halka duyurmak dönemin imamlarının icraatları arasında sayılmaktadır (Hızlı, 2014: 48).

Özellikle avarız akçası denilen bir yardımlaşma sandığı vardı ki bununla ilgili sorumluluk da yine imamlara aitti. İmamlar bu kapsamda elde edilen geliri işletir ve onunla ihtiyaç sahiplerine yardım eder, onarım gerektiren yerlerle ilgili harcamaları buradan yaparlardı. Mahalleye yeni gelenlerin yerleşmeleri yönündeki harcamalarına destek olur, ziyarete gelip dönecek olanların yol masraflarına katkıda bulunurlardı (Kazıcı, 1982: 29-33; Hızlı, 2014: 48).

Osmanlı döneminde mahallelerde yüzlerce yıl imamın öncülüğünde ve sorumluluğunda süren hayat 19. Yüzyılın başlarından itibaren bir değişim sürecine girmiştir. II. Mahmut döneminde yeniçerilerin ortadan kaldırılması bu dönüşüm için adeta milat olmuştur. Daha önce yeniçeriler tarafından yerine getirilen güvenlik ve beledi kolluk hizmetlerinde ocağın ortadan kaldırılmasıyla meydana gelen aksaklıklar; işsizliğe bağlı olarak İstanbul nüfusundaki artış ve bunun oluşturduğu problemlerin çözümü için mürur tezkerelerinin daha sıkı kontrol edilmesi ihtiyacı çözülmesi gereken problemlerden bazılarıydı. Mürur tezkerelerinin tutulmasından sorumlu olan imamların bu konudaki başarısızlığı da söz konusu olunca yeni bir kurum olarak muhtarlık ihdas edildi ve her mahalleye evvel (birinci) ve sâni (ikinci) olmak üzere iki muhtarın yetkilendirilmesi hükmü benimsendi ki bunların ikincisi birincisinin yardımcısıydı (Eryılmaz, 1997: 202). Muhtarlığın İstanbul dışında da uygulamaya konulması, şikâyetçi olan halkın talebi üzerine görevden uzaklaştırılan ayanın yerine yeni bir ayanın belirlenmeyip muhtarlığın tesis edilmesiyle Kastamonu/Taşköprü'de söz konusu olmuştur (Ortaylı, 2000: 108-109). O tarihten itibaren de muhtarlık Osmanlı coğrafyasına yayılmaya başladı. Kuşkusuz bu durum, imamın resmi ve itibari olarak değer kaybettiği anlamına geliyordu.

Tüm bunlar göz önünde bulundurularak coğrafyamızda yüz yıllar boyu imamların dini, ilmi, hukuki, sosyal ve kültürel birçok faaliyetlere öncülük ettikleri, tabir yerindeyse mahallede yaşamın onların çevresinde ve

sorumluluğunda akıp gittiği söylenebilir. II. Mahmut döneminden sonra resmi olarak yetki ve sorumluluklarını büyük oranda kaybeden imamlar bugün neredeyse Osmanlı döneminde mahallelinin görevlendirdiği ve yetkiden yoksun, namazcı denilen hocalar vaziyetindedir. Oysaki günümüzde imamlar buldukları mahalle ve köylerde cami dışına çıkıp sadece dini ritüel anlamı taşıyan pratiklerden daha fazlasını yapabilirler. Özellikle çağımızda oldukça önemsenen dini danışmanlık ve manevi rehberlik imamların asli görevi olarak telakki edilebilir.

3. DİNİ DANIŞMANLIK VE MANEVİ REHBERLİK AÇISINDAN İMAMLIK

2000 yılı verilerine göre ABD'de bireysel sorunu olanların %39'unun din adamlarından yardım aldığı saptanmıştır. Bu oran psikiyatristlerden, psikologlardan, doktorlardan, evlilik danışmanlarından ve sosyal çalışma uzmanlarından alınan yardımların toplamından daha fazladır ki bir başka çalışmada da Hıristiyan din adamlarının zamanlarının yaklaşık yüzde onundan fazlasının danışmanlık hizmeti ile geçtiği tespit edilmiştir (Köylü, 2017, 91). Batı toplumlarında din adamlarının dini danışmanlık faaliyetleri oldukça yaygındır. Bizim toplumumuzda da insanların yaşadığı ve dini tarafı da olan problemleri din adamları aracılığıyla çözmeye eğiliminde olduğu söylenebilir. Bu nedenle artık imamlar sadece namaz gibi ibadetlerin topluca yapılmasını sağlayan, merasimlerde dua eden ve camiye gelip Kur'an okumayı öğrenmeyi ve temel düzeyde dini bilgiler edinmeyi talep edenlere yardımcı olan kişi olmaktan çıkmalıdır. Bir namazcı, bir duacı, bir öğretmen olmanın dışında bir de danışman ve rehber olmalıdır.

Osmanlı döneminde olduğu gibi camii ve imam merkezli bir mahalle hayatı yeniden tesis edilebilir (Açık, 2014: 1-39; Hızlı, 2014: 1-43). Ancak bu, Osmanlı dönemindeki gibi imamın idari, adli ve beledi bir takım resmi görevlerle

donatılmasıyla (Beydilli, 2001: 8; Kazıcı, 1982: 34) değil de günümüzde gittikçe artan bir ihtiyaç olan dini danışmanlık ve manevi sosyal hizmetle sağlanabilir. Bugün manevi sosyal hizmet ve dini danışmanlık kavramıyla ele alınan tüm yardım faaliyetlerini imamın mahalle ölçeğinde dini, vicdani, ahlaki sorumluluğu ve görevi olarak görmek gerektiğini düşünüyoruz. Zira bireyselliğin ve bencilliğin arttığı, fedakârlığın, diğerkâmlığın, duyarlılığın ve yardımlaşmanın azaldığı modern zamanlarda insanların yalnızlıktan, terk edilmişlikten kurtulması ve problemleri ile başa çıkabilmesi için ihtiyaç duyulan destek imamların böylesi bir rolü üstlenmelerini gerekli kılmaktadır. Bu düşünce aşağıda çeşitli başlıklar halinde ele alınıp irdelenecektir.

3.1. Çocuk ve Ergenler ile Yaşlılara Yönelik Manevi Rehberlik

İmamların görev yaptıkları mahalde din eğitimi sorumluluğu da vardır. Özellikle yaz Kur'an Kursları vasıtasıyla buldukları mahallenin çocuklarına Kur'an'ı Arapçasından okumayı öğretmek ve temel dini bilgi ve becerileri kazandırmakla sorumludurlar. Bu hizmetlerine ilave olarak özellikle ergenlik dönemlerindeki bireylere dini danışmanlık ve manevi rehberlik yapmaları da beklenir. Soyut düşünme becerisi ile birlikte daha sorgulayıcı bir tavır içerisine giren ergenler kim oldukları ve hayatın anlamının ne olduğu sorularıyla yüzleşerek onlara cevap arama gayretinde oluyorlar ki bu dönem oldukça kritiktir. Ergenlerin inançlarını rasyonel bir temele oturtmaya çalıştığı, kendine ait değerler ve hayat tarzı oluşturmaya çabaladığı bu süreçte onların sorularına dini açıdan tatmin edici cevaplar verebilmek, duygu ve düşüncelerinin inşasında önemli rol oynayacaktır.

Günümüzde anne babaların çocuk yetiştirmede belki de en çok zorlandıkları dönem ergenlik dönemidir. Zaman zaman bir rehber de ihtiyaç duyabildikleri bu kritik geçiş döneminde imamlar en azından dini açıdan manevi rehberlik

yapmalıdır. Bunu sadece ergenlerle de sınırlı düşünmemek gerekir. Özellikle kırklı yaşlar, hayatın ikinci dönemi için önemli bir eşiktir. Orta yaş krizi de denen ve yaşamın geride kalan kısmının bir muhasebesinin yapıldığı bu dönemde insanlar sadece maddi ve dünyevi başarı-başarısızlığı değil hayat tarzını ve değerlerini de sorgulayabilmektedirler. Bu nedenle imamlar insan hayatının evreleri, gelişim süreçleri hakkında bilgi sahibi olmalı; mahallesindeki her yaş ve cinsiyetteki insana ihtiyaç duydukları alanlara yönelik katkı sağlayabilmelidir.

Yaşlılar da desteğe ihtiyaç duyan diğer bir kesimi oluşturmaktadır. Hayatı önemli oranda yaşamış, sağlıklı ve zinde olduğu günleri geride bırakmış bireyler olarak yaşlılar birçok problemle yüzleşmektedir. Kronik sağlık problemlerinin yanında bedensel fonksiyonların yitirilmesi, yeterliliğin ve rasyonelliğin kaybedilmesi kaygısı yaşlıyı strese sokabilmektedir. Diğer taraftan başkalarına artan bağımlılık, yakınların ve akranların bir kısmını kaybetme sonucunda yaşanan yalnızlık gibi sıkıntı ve depresyona neden olan durumlarla da başa çıkmak durumundadırlar. Özellikle uzun süre hayatı birlikte yaşadığı eşinin kaybı yaşlıları daha fazla zorlamaktadır. Bütün bunların hatırlattığı şey ise dünya hayatının faniliği ve yaklaşmakta olan ölümdür. Yaşadıklarını düşünmek, hayatı sorgulamak, sıkıntılara katlanmak, ölüm gerçeğiyle baş edebilmek için din ona yardımcı bir kaynak olabilir (Kılavuz ve Kılavuz, 2018: 18-38). Yaşlılık dönemlerini huzurevlerinde geçirmekte olanlara yönelik manevi sosyal hizmet ve dini danışmanlık bir yana mahalle veya köyde hayatını yaşamaya devam eden yaşlılara yönelik din görevlilerinin yardımı bizi ilgilendirmektedir. Yaşlıların terk edilmişlik duygusundan uzak bir hayat yaşamaları için ömrünün son demlerini çocuklarıyla ve komşularıyla bir arada geçirebilmesi onların yaşamlarına huzur katabilir. Anadolu'da var olan anlayış da bunu gerektirdiği gibi İslam dini de bunu emretmektedir. Anne babaya öf bile dememek, yaşlandıklarında onlara karşı anlayışlı ve merhametli olmak (İsrâ, 17/23-24), inanan bir müminin

vazifesidir. İmamlar yaşlıların problemlerinin farkında olmalıdır. Yaşlılık psikolojisi hakkında bilgi edinmek, onlara karşı en doğru yaklaşımı sergileyebilmek için bu alanla ilgili literatürden istifade etmelidirler. Çünkü yaşlıların hayatın muhasebesini yapmak, ölüm gerçeği ile daha derin yüzleşmek, bedensel ve ruhsal sağlık problemleri ile başa çıkmaya çalışmak, yalnızlığın getirdiği stresle cedelleşmek gibi meşakkatleri vardır. Yalnızlıktan, terk edilmişlikten ve bunun getirdiği stresten bir nebze uzaklaşmak için belki sadece onları dinlemek ve zaman zaman sohbet etmek bile yeterli olabilir. Diğer taraftan imamlar, evinde yaşlı anne babasına bakanları da göz ardı etmemelidir. Onlara anne babaya vefalı olmayı, onlardan gelebilecek sıkıntılara katlanmanın dünyada ve ahirette kendilerine sağlayacağı menfaati, empatiyi, yaşlılığın kaçınılmaz bir şekilde herkesi bir gün bulacağı bilincini, toplumsal huzur için küçük-büyük, yaşlı-genç, anne-baba ve evlat arasındaki ilişkilerin sevgi, saygı ve vefa değerleri eşliğinde düzenlenmesi gerektiğini bir bilinç ve tavır olarak onlara kazandırmalıdır.

3.2. Hasta ve Engelliler İle Onların Yakınlarına Yönelik Manevi Rehberlik

Dini danışmanlık ve manevi sosyal hizmet bağlamında yardım edilen insanların problemlerine bakıldığında bunların çok fazla değişkenlik gösterdiği görülmektedir. Ancak her birinin ortak özelliği stres, kaygı ve huzursuzluğa sebep olmasıdır. Bunları bireye hüzün, keder ve ızdırap yaşatan durumlar olarak tanımlayabiliriz. İnsanları duygusal, zihinsel ve sosyal açıdan zorlayan böylesi durumlarda onların problemleriyle başa çıkmaları için dinden istifade etmek, yaşadıkları durumu kabullenmelerini kolaylaştıracak şekilde anlamlandırmak önemli bir hizmet olarak düşünülmelidir. Bu kapsama giren kimseler arasında ilk akla gelecek olanlar belki de hastalardır. Bakıldığında gerek Hıristiyan gerekse İslam geleneğinde hastalara dini bakım ifade eden uygulamalar olduğu görülmektedir. Ancak özellikle Hıristiyan geleneğinde hastalarla yapılan özel

sakramentler Katolik geleneğinin kurumsallaşmasını sağlayan önemli faktörlerden biri olmuştur. Bu gelenek günümüzde hastalara yönelik profesyonel bir hizmete dönüşerek batıda binlerce hastanede dini bakım bürosunun kurulmasına öncülük etmiştir (Altaş, 2017: 127-137). Bizde ise hastanelerde hastalara yönelik manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri oldukça yenidir. 2015 tarihinde Diyanet İşleri Başkanlığı ile Sağlık Bakanlığı arasında imzalanan bir protokol ile hastanelerde hastalara, hasta yakınlarına ve hastane personeline yönelik manevi danışmanlık hizmeti verilmeye başlanmıştır. Gittikçe yaygınlaşan bu tür hizmetlerin ne denli faydalı olduğu yapılacak çalışmalarla daha iyi anlaşılacaktır. Fakat bizi ilgilendiren husus mahallede kendi evinde bulunan hastalara karşı imamın yapacağı manevi danışmanlıktır. İslam inancında hasta ziyareti müminin mümin üzerindeki haklarından biri olarak kabul edilmektedir (Buhârî, Cenâiz, 2; Müslim, Selâm, 4). Ancak manevi danışmanlık ziyaretten daha öte bir anlama sahiptir. Hastanın süreci nasıl değerlendirdiği, hastalığı ile inancı arasında nasıl bir bağ kurduğu, inancını moral ve motivasyon sağlamada ve iyileşebileceğine dair umudunu canlı tutmada bir güç olarak değerlendirip değerlendiremediği manevi danışmanlık açısından irdelenmesi gereken hususlardır. Ülkemizde hastanelerde manevi danışmanlık hizmeti sunanlarla yapılan görüşmelerde hastaların, özellikle kanser gibi ölümcül hastalığa yakalanmış olanların, “neden ben” diye düşündükleri, hastalığı bir ceza ve imtihan gibi düşünerek bir sorgulama içine girdikleri ifade edilmektedir (Özkan, 2017: 84). İşte tam da bu tür durumlar hastaların yaşadığı süreci anlamlandırması ve dini açıdan bir güç ve moral devşirmesi bakımından dini danışmanlığı gerekli kılmaktadır. Hz. Peygamber'den rivayet edilen hastalık ve tedavi ile ilgili hadisler bizi hastalığı da şifayı da verenin Allah olduğu, Allah'ın her hastalığın şifasını yarattığı, hastalanınca şifa aranması gerektiği ve şifa için başvurulabilecek çeşitli yollar olduğu gibi sonuçlara ulaştırır ki tüm bunların

hastalara yönelik dini danışma hizmetinin yerine getirilmesi ile bağlantılı esaslı ilkeler olduğu söylenebilir (Altaş, 2017: 134).

Cicero, hiçbir şey insanı Tanrı'ya yaklaşmaktan daha çok sağlığa ulaştıramaz (Köylü, 2017: 81), der. Yapılan yüzlerce çalışma da bu sözü adeta doğrulamaktadır ki Köening, daha önce yapılmış 700 çalışmanın 500'ünün dinle ruh ve beden sağlığı arasındaki olumlu ilişkiyi ortaya koyduğunu belirtmiştir (Köylü, 2017: 81-92). Diğer taraftan özellikle ağır hastaların ölümü merak ettikleri, dini danışmanlarla ölümü ve ölüm korkusunu konuşmak istedikleri ortaya çıkmıştır (Özkan, 2017: 86-87). Tüm insanlarda görülen ölüm korkusu ve ölümsüzlük arzusu ağır hastalık durumunda bireyin zihnini ve ruh dünyasını daha fazla işgal edebilmektedir. Aslında biraz düşünüldüğünde insana ölüm korkusu yaşatanın bizatihi ölüm değil ölüme yüklediği anlam olduğu görülebilir. Oysaki ölümü kabullenmek, beden ölse de hayatın devam edeceğini düşünmek insana güç verir (Tarhan, 2012,: 110).

Araştırmalar zor durumlarda sosyal desteğin, ziyaretin ve hasta için yapılan duanın birey üzerinde olumlu etkisi olduğunu, kendisini değerli hissederek moral bulmasına katkı sağladığını ortaya koymaktadır (Köylü, 2017: 94-95). Tüm bunlar imamın mahallenin manevi lideri olarak sorumlu olduğu sınırlar içerisinde bulunan hastalara karşı nasıl bir yol takip edebileceğini göstermesi bakımından önemlidir. Sadece hastayı ziyaret edip geçmiş olsun temennisinde bulunmak herkes tarafından yapılabilir. Ama bir manevi danışman olarak hastanın psikolojisini göz önünde bulundurarak, durumunu nasıl değerlendirebileceğini tahmin ederek dini açıdan onu destekleyecek değerlendirmeler yapmasına yardımcı olmak, inancını iyileşmesine yardımcı bir kaynak haline getirmek imamların bilinçli faaliyetleri olmalıdır. Şayet tedavi edilemez bir hastalık söz konusuysa ölümün korkulacak bir durum olmadığını, sadece dünya hayatının sonu olup ebedi olan hayata yolculuk anlamı taşıdığını

hatırlatmak ve böylece hastanın İslam inancına uygun düşecek şekilde bir tevekkül ve teslimiyet içerisinde olmasına yardımcı olmak imamlığın bir gereği sayılmalıdır.

Manevi desteğin önem arz ettiği kimselerden biri de bakıma muhtaç olanlarla ilgilenen bireylerdir. Engelli çocuk sahibi aileler de bu gruba dâhil olmakla birlikte onların durumu biraz daha farklılık arz etmektedir. Burada söz konusu olan hasta veya yaşlı bireylerin de dâhil olduğu bakıma muhtaç tüm bireylerin bakımını üstlenenlerin yaşadıkları problemler ve bunların çözümünde dinin ve din görevlisi olarak imamın üstlenebileceği roldür. Çünkü bu şahıslar zamanlarından ve sosyal hayatlarından fedakârlık yaparak bakıma muhtaç olanların değişik ihtiyaçlarını gidermeye çalışmaktadır. Bu esnada da hayatlarında kontrolün kendilerinde olmadığı duygusuna ilave olarak ruhsal ve bedensel sağlık sorunları, sosyal ve ekonomik problemler ve aile içi ilişkilerin bozulması gibi ailevi problemler yaşayabilmektedirler (Alpteker, 2008: 20-21). Üstlendikleri sorumluluk ve yaptıkları fedakârlık nedeniyle bu kimselerin hayatı önemli ölçüde değişmektedir. Diğer yakınları ile olan ilişkileri en aza inmekte, buna bağlı olarak yorgunluk ve bıkkınlık hissi yaşayabilmektedirler. Bu durumu yaşayanların karşılaştığı güçlükleri aşmada dini değerler önemli rol oynayabilir. Bakıma muhtaç olanın kendisine emanet olduğu düşüncesi, yaratılanı yaratandan ötürü sevmeye anlayışı, Allah'ın yardımına vesile olan sabrı düstur edinme yaklaşımı, yapılan hiçbir iyiliğin Allah katında zayi olmayacağı bilinci, rıza-i ilahiyi kazanma ve cennete girme arzusu engelli ve bakıma muhtaç kimselerle ilgilenenlerin tahammül gücünü artırabileceği gibi yaptıklarını ibadet şuuruyla yapmalarına da vesile olabilir (Kula, 2017: 140-151). İşte imam gerek bakıma muhtaç olan gerekse onunla ilgilenenlerin yaşadıklarını fark ederek onlara destek olabilmeli, hem bakıma muhtaç olana hem ailesine hem de mahalleliye böyle bir bilinç kazandırabilmelidir.

Engelli bireye sahip aileler de manevi danışmanlığın ve rehberliğin kapsadığı kesime dâhildir. Ülkemizde 2002 yılında yapılan bir çalışmaya göre yaklaşık 8,5 milyon engelli olduğu saptanmıştır(www.engelsiz.hacettepe.edu.tr). Engelli birey sahibi ailelerin yaşadığı problemler, hissettikleri, çevreyle olan ilişkileri, hangi konularda yardıma ihtiyaç duydukları bir imamın ilgi alanına girmelidir. Çocuklarının engelli olduğunu öğrendikleri ilk anda anne babaların genelde derin bir hayal kırıklığı yaşadığı, endişeye kapıldıkları bilinmektedir (Gökcan, 2005: 56). Yapılan bir çalışma, engelli çocuğu olan ailelerin çocuklarının engelli olduğunu öğrendikleri anı “dünyamız yıkıldı, o an ölmek istedim, kendimi değersiz hissettim, başımdan aşağı kaynar sular döküldü, çocuklardan belli bir müddet nefret ettim” gibi tepkilerle dile getirdiklerini ortaya koymaktadır (Kula, 2017: 215-216).

Genelde insanlar afet, hastalık, sakatlık veya herhangi bir zulümle karşılaştıklarında “neden bu başıma geldi? Şeklinde bir sorgulama ile yaşadıkları duruma açıklık getirme çabası içine girmektedirler (Yaran, 1997: 7-8). Engelli çocuğa sahip olan ailelerin ilk şoku atlattıktan sonra başlarının çaresine bakmaya çalıştıkları anlaşılmaktadır. Ancak bu süreçte bir takım zorluklarla da karşılaştıkları yapılan görüşmelere yansımaktadır. Çocuğun durumunu kabullenme, kardeşleriyle olan ilişkilerinde anne baba olarak denge kurma, çevrelerinde bulunanların bazılarının anlayışsız tavırları ve çocuklarının alaya alınıyor olmaları, sosyal hayatta yaşadıkları kısıtlılık, yorgunluk ve bitkinlik bu kapsamda dile getirdikleri hususlardır (Kula, 2017: 222-226). Engelli çocuk sahibi anne babaların yaşadığı önemli kaygılardan biri de çocuklarının geleceği kaygısıdır. Özellikle araya ekonomik ve ailevi problemlerin girmesiyle de kendilerinden sonra bu çocukların hayatlarını nasıl devam ettirecekleri, onlarla kimlerin ilgileneceği sorusu bazen içinden çıkılmaz bir hal almaktadır ki bu

durum bazen çocukların anne babaları tarafından öldürülmeleri ile sonuçlanabilmektedir (www.posta.com.tr/; <https://www.haberler.com/>).

Yapılan bir çalışma insanların her şeye gücü yeten, şifa veren, yol gösteren ve koruyan bir yaratıcıya inandığını göstermektedir (Yapıcı, 2007: 92). Çünkü inançlar ve manevi değerler insana güven duygusu vermekte ve hayatı anlamlandırmaya yardımcı olmaktadır (Kula, 2017: 227). Engelli çocuk sahibi ailelerin durumlarını sorgularken, vaziyeti kabullenmekte problem yaşarken din onlara yardımcı olabilir. Bir manevi rehber olarak imam bu noktada devreye girerek dünya hayatının sevinç ve mutluluk kadar keder ve hüznü de barındırdığını, hayatın bir imtihan olduğunu, derdi verenin dermanı da yardımı da temin edebileceğini, sabrın mümine daha çok yakışan bir tavır olduğunu ailenin durumu kabullenip olumlu bir tutum ve tavır geliştirmesi açısından işleyebilmelidir. Eşlerin birbirlerine, kardeşlerin engelli kardeşe yardımına yine benzer yönlendirmelerle katkı sağlayabilir. Dahası mahallelinin bu konudaki dikkatini ve duyarlılığını artırarak ailenin daha anlayışlı ve duyarlı bir çevrede çocuklarıyla yaşamalarını temin edebilir. Çevrenin bilinçlenmesi sağlanarak aileye yardımcı olabilir ki zaten birçok engelli çocuk sahibi aile, çevrenin kabalığından ve anlayışsızlığından dolayı acı çekmektedir. İmam hem aileye hem de ailenin yaşadığı mahalleye bir rehber ve kılavuz olarak duygusal, zihinsel, sosyal, dini, vicdani ve ahlaki açıdan önemli katkılar sağlayabilir.

3.3. Suça Karışmış ve Hapis Cezası Almış Olanların Sosyal Hayata İntibaklarına Yönelik Manevi Rehberlik

Ülkemizde dini danışmanlık ve manevi rehberlik faaliyetleri kapsamında hizmet götürülen mekânlardan biri de hapisanelerdir. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın 1950'li yıllardan beri ilgili bakanlıklar ve kurumlarla yaptığı yazışmalar ve imzaladığı protokollerle mahkûmların ıslahına ve yeniden topluma

kazandırılmasına yönelik irşad faaliyetlerini sürdürmektedir (Özdemir, 2017: 243-247). Suç işlemenin ve suçlardaki artışın elbette ki çok çeşitli sebepleri vardır. Araştırmalar suçun, suçu işleyenin genetik ve kişilik yapısı ile olduğu kadar çevresi ile de ilişkili olduğunu göstermektedir (Özdemir, 2017: 241) ki bu da yaşanan çevrenin suçu ortaya çıkaracak bir zemin olmaması gerektiğini bize hatırlatmaktadır. Asıl olan suçun işlenmesini engellemektir. Suça neden olan faktörleri bilip tedbir almaktır. Diğer taraftan bir şekilde suça karışmış insanların ıslahına yönelik olarak cezaevlerinde bir takım çalışmalar yapılmaktadır. Juan Howard iyi bir hapisane sisteminin özelliklerini sayarken ahlaki ve dini terbiye ile meslek öğretilmesini de saymıştır (Kurt, 2007: 29). Aslında bu iki önleyici tedbir mahiyeti taşıyan öğretim suçun ortaya çıkmasını da engelleyen faktörler olarak zikredilebilir. Meslek öğretimi olmasa da dini ve ahlaki eğitim mahalledeki imamı ilgilendirmektedir. Zira her suçlunun bir mahallesi ve ikametgâhı vardır. Önemli olan husus suça meyilli olanın tespiti ve suç ve sonuçları hakkında bilgilendirilmesidir. Çünkü her suçun zihinsel bir ön hazırlığı vardır. Fail, suç teşkil eden herhangi bir eyleme girişmeden önce onu kendi duygu ve düşünce dünyasında gerekçelendirir, meşrulaştırır. Burada dini danışmana düşen suca meyilli olanı zihinsel olarak dönüştürmektir. Bu da elbette ki insan, toplum, ahlak, din ve değerler konusunda bir bilinç kazandırmakla sağlanabilir.

Mahkumların eğitiminde klinik terapi, davranış değiştirme ve danışmanlık gibi yardım süreçlerine ilave olarak onun hayatını değiştirmek için dine de ihtiyaç duyulmaktadır (İçli, 1999:53). Bu nedenle bir din görevlisinin suçun öncesi ve sonuçları ile ilgili gerekli bilgiye ve öngörüye sahip olması gerekir. Suç sonrası gerekli cezayı alsa dahi suçlunun yeniden topluma kazandırılması ve toplumun onu bağrına basması kolay olmamaktadır. Kim suç işlemiş biriyle aynı mahallede komşuluk yapmak ya da yeniden güvene dayalı ilişkiler kurmak ister? Böylesi bir

kuşku suçluya karşı mesafeli durmaya neden olur. Benzer kaygılar suçlu için de geçerlidir. O da topluma yeniden karışmak, ailevi ve sosyal ilişkilerini saygıyı hak eden bir insan olarak sürdürmek isteyecektir. Yaşadığı çevrenin kendisine kuşkuyla yaklaştığını hisseden suçlu o bölgede ne kadar huzurlu ve mutlu olabilir? İşte böyle durumlarda imam birey ve toplum açısından vakiayı değerlendirip her iki tarafı yeniden sağlıklı ilişkiler kurmaya hazırlayabilir. Güveni tesis edebilir. Çıkmaması muhtemel istenmeyen durumları önceden bertaraf edebilir. Bizatihi suçun öncesi ve sonrasıyla suçluya neler düşündürdüğü ve yaşattığı onun dilinden anlattırılarak olumsuz deneyimlerin tecrübe olarak paylaşılması sağlanabilir. Böylece benzer durumların tekrar yaşanmasının önüne geçilebilir. Bütün bu süreçler imamın öncülüğünde ve onun aracılığıyla yapılabilir. Sonuçta suçlunun dönüp geleceği yer evi ve mahallesidir.

3.4. Kadına Şiddete Karşı Manevi Rehberlik

Kadına yönelik şiddetin önüne geçmek için de din önemli bir kaynak olarak değerlendirilebilir. Yapılan bir çalışma ülkemizdeki kadınların %38'inin hayatının herhangi bir döneminde fiziksel veya cinsel şiddete maruz kaldığını saptamıştır (Gülmez, 2018: 350). Bir başka husus ise aile içi geçimsizlik ve buna bağlı olarak boşanma oranlarındaki artışın toplumu kaygılandırarak aşamaya gelmiş olmasıdır(<https://www.haberturk.com/>). Ancak karşılıklı sevgi, saygı ve fedakârlıkla yürüyebilecek olan evliliğin sağlam temellere dayanması gerekmektedir. Evliliğin sürdürülebilmesinde birçok faktör rol oynamaktadır elbette. Ama bizi burada ilgilendiren husus yaşanacak problemlerin çözümünde, eşlerin birbirine sevgiyle bağlanmasında, birbirlerini destekleyecek bir anlayışı ve yaklaşımı tesis etmelerinde, sıkıntılara katlanmalarında dinden yararlanmaktır.

İnsanlarda genellikle ailevi problemlere müdahil olmamak gibi bir eğilim olsa da (Gülmez, 2018: 355) toplumumuzda itibar gören din adamlarından destek almak yaygındır. Fakat bu konularda iyi bir danışmanlık yapabilmek de önemlidir. Şayet iyi bir danışmanlık ve manevi rehberlik imamlar tarafından icra edilebilirse bunun, aile hayatına önemli katkılar sağlayacağı düşünülebilir. Bu nedenle boşanmaların arttığı, evlilik yaşının yükseldiği hatta evlilikten kaçınma eğilimlerinin baş gösterdiği günümüzde dinin hayata, aileye ve ailenin sürdürülebilirliğine katkısı sağlanmalıdır. Bunda da yine en önemli sorumluluk imamlara düşmektedir ki görev yaptıkları mahalde huzur ve sükûn temin edilebilsin.

3.5. Madde Bağımlılarına ve Madde Bağımlılığına Yönelik Manevi Rehberlik

Din görevlilerinin hassasiyetle üzerinde durması gereken kişilerden biri de madde bağımlılarıdır. Ülkemizde yapılan araştırmalarda hayatında en az bir kere sigara, pipo, nargile kullananların oranı %47; en az bir kere alkol kullananların oranı %22.1; en az bir kere uyuşturucu kullananların oranı %3.1 olduğu saptanmıştır(<https://www.haberturk.com/>). Özellikle bonzai olarak isimlendirilen maddeyi kullananların içler acısı hali zaman zaman medyaya yansımaktadır. Ülkemizin geleceği olan gençlerin hayatını karartan bu zararlı maddelere karşı bir bilinç geliştirmek, varsa kullananlar onların da bağımlı hale gelmeden gerekli tedbirlerin alınmasına öncülük etmek imamların manevi sosyal hizmet bağlamında görevi olmalıdır. Diyanet İşleri Başkanlığı diğer kurumlarla birlikte son yıllarda madde bağımlılığına karşı bir takım faaliyetler yürütmektedir (Çoban, 2018: 135-137). Fakat asıl önemli olan Diyanet'in temsilcisi olarak imamların tüm mahalle ve köylerde göstereceği çabadır. Bu bağlamda imamlar, zararlı maddelerin dini açıdan haramlığı, sağlığa zararları ve sosyal hayata olumsuz yansımaları hakkında bilgi vererek hayatın kıymetini, sağlığın değerini fark etmede gençlere ve ailelerine yardımcı olabilmelidir.

3.6. Yakınlarını Kaybedenlere Yönelik Manevi Rehberlik

Yakınlarını kaybeden herkes ilgi ve destek beklemektedir. Özellikle acılı zamanlarda insanlar kimin hüznünü paylaştığı ve cenaze merasimlerine katıldığını hatırlamaktadır. Ölüm mutlak bir gerçek ve herkes de bunun farkındadır. Fakat ölümün kabullenilmesi kolay bir süreç değildir. Kişinin gerek kendisinin bir gün öleceğini gerekse yakınlarının ölümünü kolay kabullenememektedir. Bu kapsamda üzerinde durulması gereken hususlardan biri de bebeği ve çocuğu ölen ailelerdir. Çocuğunu kaybeden anne babaların iştahsızlık, uyku bozukluğu baş ağrısı, bitkinlik ve tükenmişlik gibi durumları yaşadıkları (Yılmaz, 2014: 41-48), daha önce bebeğini kaybeden anne adaylarının bir sonraki hamilelik dönemlerinde stres, depresyon ve anksiyeteye maruz kaldıkları saptanmıştır (Yıldırım, 2003: 37-38). Yapılan bir çalışmada yakınını kaybeden kişilerin ölümü Allah'ın takdiri olarak değerlendirdikleri, ahiret inancı sayesinde yaşadıkları kayıpları kabullenebildikleri tespit edilmiştir (Köse, 2006:141). Benzer şekilde bebeğini kaybedenlerin de durumu kabullenmelerinde ve teselli olmalarında kader ve ahiret inancının önemli rolü olduğu saptanmıştır (Işık, 2015: 268-282). Belki insanların çoğu yas dönemlerinde profesyonel bir desteğe ihtiyaç duymamaktadır. Ancak kederli ve hüznü olduğu ve yalnızlık hissettiği anlarda kendini dinleyecek samimi ve güvenilir bir dost aramaktadır. İşte böyle zamanlarda imamlar belki de samimiyetle o insanlarla muhabbet ederek, onları dinleyerek ve kendilerini ifade etmelerine fırsat vererek anlaşıldıklarını onlara hissettirerek rahatlamalarını sağlayabilir. İnançlarımızdan hareketle dünya hayatının faniliği, ahiretin ebediliği ve bir gün tekrar bir araya gelineceği hatırlatmasıyla yaşadıkları hüznü ve kederle başa çıkmalarına yardımcı olabilir.

3.7. Yakın Akriba ve Kardeşler Arası İlişkilerde Yaşanacak Problemlere Yönelik Manevi Rehberlik

Komşuluk ilişkileri ve eşler arası ilişkiler kadar önemli bir başka husus kardeş ve yakın akraba ilişkileridir. Özellikle miras paylaşımı nedeniyle kardeşler arası küskünlükler yaşanabilmektedir. Değişik nedenlerle anlaşmaya varılamadığı durumlarda imam, yakın akrabaların problemlerini çözecek bir arabulucu olmalıdır. İmamların bu tür vakialarda yapacakları danışmanlık ile belki binlerce davanın mahkemeye intikal etmesinin önüne geçilebileceği hatırlanmalıdır.

Bir mahallede güvenlik tedbirlerini değil de dini danışmanlığı ve manevi rehberliği gerektiren daha birçok problemler yaşanabilir. Bunların tespiti için Diyanet'e ait Aile İrşat ve Rehberlik Büroları iyi bir veri kaynağı olarak düşünülebilir. Bakıldığında bu bürolara gelen soruların daha çok a) eşler arası geçimsizlik, aile içi şiddet, boşanma, kürtaj, çocukların evliliğiyle ilgili anlaşmazlıklar, gelin kaynana ilişkilerinden kaynaklanan problemler vs gibi ailevi; b) vesvese, büyü, kısmetin kapanması veya açılması inancı, muska gibi psikolojik ve hurafeye dayalı; c) ölüm korkusu ve intihar etmeyi düşünme gibi genelde ağır problemlerle başa çıkamama gibi sorunlar olduğu anlaşılmaktadır (Peker, 2017: 275-279). Bunlar, mahalleye bekçi tayin etmekle ve güvenlik tedbirlerini artırmakla çözümlenecek problemler değildir. Daha çok imamı ilgilendiren, onun bilgi ve becerisiyle çözümlenecek meselelerdir.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bugün manevi sosyal hizmet ve dini danışmanlık kavramıyla ele alınan tüm yardım faaliyetlerini imamın mahalle ölçeğinde dini, vicdani, ahlaki sorumluluğu ve görevi olarak görmek gerektiğini düşünüyoruz. Osmanlı dönemindeki resmi yetkilerden yoksun, sadece camideki ibadetlerin icrası ile sorumlu olan, mahallenin görevlendirdiği ve namazcı denilen kişiye benzemekten imamlar uzaklaşmalıdır. Bireyselliğin ve bencilliğin arttığı, fedakârlığın, diğerkâmlığın, duyarlılığın ve yardımlaşmanın azaldığı modern zamanlarda insanların

yalnızlıktan, terk edilmişlikten kurtarılması amacıyla imam rehberliğinde yaşanılabilir, güvenli ve birbirine kenetlenmiş bir mahalle ve mahalle kültürü oluşturulabilir.

Osmanlı döneminde olduğu gibi camii ve imam merkezli bir mahalle hayatı yeniden tesis edilebilir. Bunun için imamın idari yetkilerle mahalle sorumlusu olması gerekmez. Belki bu da düşünülebilir. Şayet gerçekleşirse muhtar/imam uygulaması ile hem imamı resmi olarak cami dışına çıkarmak hem mahallelinin din dışı konularda da imamla iletişime geçmesini kolaylaştırmak hem de ekonomik olarak devletin yükünü hafifletmek mümkün olabilir. Böylesi bir uygulama muhtar/imamlara her daim ulaşmayı sağlar ve camileri sadece ibadet edilen mekân ya da sadece ibadet ile hatırlanan yerler olmaktan da çıkarır. İmam odaları aynı zamanda muhtar odası ve danışmanlık bürosu haline gelebilir. Cami, mahalle özelinde bir sivil toplum kurumu olarak anlaşılabilir. Ancak asıl önemli olan mahallelerde biz duygusunun inşasıdır. Tanışmak ve kaynaşmaktır. Huzuru tesis ederek mahallelerin yaşanılabilirlik seviyesini yükseltmektir. Bunu gerçekleştirirken mahallede bir tek kişinin dahi ihmal edilmeyeceği şeklinde hedef belirlemektir. Hayata dair tüm soruların çözümlenmesinde dinin gücünden istifade etmektir.

Mahallelinin camii ve imam merkezli tanışma ve kaynaşmasının tüm mahalleye katkı sağlayacağı açıktır. Söz, nişan, düğün, sünnet ve doğum gibi mutlu anlara, asker uğurlaması gibi milli duyguların kabardığı törenlere, oradan da cenaze merasimi gibi hüznü anlara değin imamlar gerek bir mahalleli olarak gerekse bir din görevlisi olarak söz konusu merasimlerin zaten katılımçısıdır. Konumuz gereği imamlara yönelik asıl öne çıkarmak istediğimiz husus başkasına yardımı ifade eden manevi sosyal hizmet ve dini danışmanlıktır. Bu amaçla bireyin ya da ailenin yaşadığı değişik problemlerin çözümüne yönelik yardım faaliyetlerinin

imamların resmi olmasa da dini ve vicdani sorumluluğu olduğu bilincini yeşertmek önem arz etmektedir.

Dini danışmanlık ve manevi sosyal hizmet faaliyetlerinin hedef kitlesinin sonuçta bir mahallenin sakini olduğu unutulmamalıdır. Söz konusu faaliyetler mahalleliye kendini değerli hissettirecek, bulunduğu çevre ile bağıni güçlendirecek, kendini güvende hissettirecek bir duyguyu da tesis edecektir. Mahallede hiç kimsenin göz ardı edilmediğini; gerektiğinde kendi özel ve ihtiyaç ifade eden durumlarıyla ilgilenileceği düşüncesinin ahalide güçlü bir şekilde yerleşik hal aldığıni düşündüğümüzde bunun insanların huzur ve mutluluğuna katkısının çok fazla olacağını tahmin etmek zor olmasa gerektir.

Mahalledeki “biz” duygu ve düşüncesinin aynı zamanda camii merkezli ve imam öncülüğünde şekillenen bir duygu, düşünce ve mahalle kültürü olduğu gerçeği çocuğundan yetişkinine varıncaya kadar insanların zihinlerine kazındığında bu bireylerin İslam, camii ve imam hakkındaki duygu ve düşünceleri de oldukça müspet hale gelecektir.

Her imam görev yaptığı mahalde bir manevi danışman olmalıdır. Ancak kendilerini aşan daha derinlikli problemler var ise o durumda problemi tespit edip ilgili kurum, kuruluş ve kişilere yönlendiren yol gösterici bir rehber rolünün ötesine geçmemelidirler.

KAYNAKÇA

- Açık, T. (2014). "Mahalle ve Camii: Osmanlı İmparatorluğu'nda Mahalle Tipleri Hakkında Trabzon Üzerinden Bir Değerlendirme." OTAM, 35: 1-39.
- Allport, G. W. (2004). *Birey Ve Dini*. Çev., Bilal Sambur. Ankara: Elis Yayınları.
- Alpteker, H. (2008). *65 Yaş Üstü Bireylere Evde Bakım Verenlerin Yaşadıkları Güçlüklerin Belirlenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Ayten, A. (2010). *Tanrıya sığınmak: Dini Başa Çıkma Üzerine Psiko-sosyal Bir Araştırma*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Berger, P. L. (1993). *Dinin Sosyal Gerçekliği*, Çev., Ali Coşkun. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Beydilli, K. (2001). *Osmanlı Döneminde İmamlar ve Bir İmanın Günlüğü*, İstanbul: Tarih ve Tabiat Vakfı Yayınları.
- Çoban, M. (2018). "Uyuşturucu Madde Bağımlılığı İle Mücadelede Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Uygulamalarının Yeri Ve Önemi: İstanbul Örneği." Manevi Danışmanlık ve Rehberlik. (Ed). Ali Ayten - Mustafa Koç - Nuri Tınaz. İstanbul: Dem Yayınları. 2: 127-143.
- Ekşi, H. (2001). *Başta Çıkma, Dini Başta Çıkma ve Ruh Sağlığı Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma*, Yayınlanmamış doktora tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Gökcan, K. (2005). "Özürlü Çocuğa Sahip Ailelerin Genel Özellikleri ve Özürlü Çocukların Yaşam Becerilerinin Geliştirilmesi." Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Hizmetlerine İhtiyaç Duyan Bireyler ve Aileleri. (Der.) Said Demirel-Kamil Alptekin. Ankara: Zihinsel Engelli Çocukları ve Aileleri Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği Yayınları.
- Gülmez, Ç. (2018). "Eşine Şiddet Uygulayan Erkeklerle Yönelik Bilişsel Davranışçı Yaklaşımla Bütünleştirilmiş Dini/Manevi Danışmanlık Modeli." Manevi

- Danışmanlık ve Rehberlik. (Der.) Ali Ayten - Mustafa Koç - Nuri Tınaz.
İstanbul: Dem Yayınları. 2: 349-377.
- Hökelekli, H. (2005). "Din Hizmetlerinde Yöntemle İlgili Sorunlar." *Diyanet İlmî Dergi*, 12(3): 93-104.
- İlgaroğlu, M. C. (2019). *Ahlak Felsefesi Açısından Duygu-Değer İlişkisi*. İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Işık, Z. (2015). *Sen Ödün Ben Büyüdüm: Ebeveyni Ölen Yetişkinler Üzerine Psiko-sosyal Bir Araştırma*. İstanbul: Açılım Kitap Yayınları.
- İçli, T. G. (1999). *Türkiye’de Cezaevlerindeki Rehabilitasyon Faaliyetleriyle İlgili Sosyolojik Bir Analiz*. Ankara: T.C. Adalet Bakanlığı Yarı Açık Cezaevi Matbaası.
- Kazıcı, Z. (1982). "Osmanlılarda Mahalle İmamlarının Bazı Görevleri." *İslâm Medeniyeti Mecmuası*, 5: 29-36.
- Kılavuz, M. A. - Kılavuz, E. (2018). "Yaşlanma Döneminde Kayıplarla Başa Çıkma Manevi Danışmanlık Hizmetlerinin Önemi." *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik*. (Der.) Ali Ayten - Mustafa Koç - Nuri Tınaz. İstanbul: Dem Yayınları. 2: 17-41.
- Köse, A. ve Küçükcan, T. (2006). *Deprem ve Din: Marmara Depremi Üzerine Psiko-sosyolojik Bir İnceleme*. İstanbul: Emre Yayınları.
- Kula, N. (2017). "Bakıma Muhtaç Kişilere Yönelik Sosyal Hizmetler ve Dini Değerler." *Dini Danışmanlık ve Din Hizmetleri*. (Der.) Nurullah Altaş - Mustafa Köylü. İstanbul: Dem Yayınları. 141-155.
- _____. "Engelli Çocuğa Sahip Ailelere Yönelik Manevi Destek Eğitimi." *Dini Danışmanlık ve Din Hizmetleri*. (Der.) Nurullah Altaş - Mustafa Köylü. İstanbul: Dem Yayınları. 213-241.
- Kurt, M. (2007). *Cezaların İnfazı ve Ceza İnfaz Kurumlarının Sorunları*. Ankara: Adalet Yayınevi.

- Hızlı, M. (2014) "Osmanlı Mahalle İmamlarının Performanslarına Dair." *Tesam Akademi Dergisi*, 1; 1-43.
- Köylü, M. (2017). "Ruh Sağlığı ve Din." *Dini Danışmanlık ve Din Hizmetleri*. (Der.) Nurullah Altaş - Mustafa Köylü. İstanbul: Dem Yayınları. 81-100.
- Altaş, N. (2017). "Hastanelerde Dini Danışmanlık Hizmetleri." *Dini Danışmanlık ve Din Hizmetleri*. (Der.) Nurullah Altaş - Mustafa Köylü. İstanbul: Dem Yayınları. 127-141.
- Özdemir, Ş. (2017). "Cezaevlerinde Din Eğitimi ve Dini Danışmanlık." *Dini Danışmanlık ve Din Hizmetleri*. (Der.) Nurullah Altaş - Mustafa Köylü. İstanbul: Dem Yayınları. 241-271.
- Özkan, A. (2017). "Hastanelerde Sunulan Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri Üzerine Bir Araştırma." *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik, Teori ve Uygulama Alanları*. (Der.) Ali Ayten. İstanbul: Dem Yayınları. 61-103.
- Peker, H. (2017). "Aile İrşat ve Rehberlik Bürolarında Dini Danışmanlık ve Din Hizmetleri." *Dini Danışmanlık ve Din Hizmetleri*. (Der.) Nurullah Altaş - Mustafa Köylü. İstanbul: Dem Yayınları. 271-285.
- Selçuk, M. (2003). "2000'li Yıllara Girerken İrşad Anlayışımız Üzerine Bazı İlk Denemeler", II. Din Şurası Tebliğ ve Müzakereleri, 23-27 Kasım, Ankara.
- Söylev, Ö. F. (2014). *Türkiye'de Dini Danışma Ve Rehberlik - Alanları, İmkânları Ve Yöntemleri (Diyanet İşleri Başkanlığı Örneği)*. Yayınlanmamış doktora tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Subaşı, N. (2004). *Gündelik Hayat ve Dinsellik*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Tarhan, N. (2012). *Mutluluk Psikolojisi Stresi Mutluluğa Dönüştürmek*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Türk Dil Kurumu, <http://www.tdk.gov.tr>, 2019. 15 Mart 2019 tarihinde web sitesinden alınmıştır.

- Türüsel, M. (1974). "Ellinci Yılda İstanbul Bekçi Teşkilatı." *Polis Emeklileri Derneği Polis Dergisi*, 21(263): 45-65.
- Uysal, V. (2006). *Türkiye’de Dindarlık Ve Kadın: Geleneksellik Çağdaşlık Bağlamında*. İstanbul: Dem Yayınları.
- Yapıcı, A. (2007). *Ruh Sağlığı ve Din, Psiko-Sosyal Uyum ve Dindarlık*. Adana: Karahan Yayınları,
- Yaran, C. S. (1997). *Kötülük ve Teodise*. İstanbul: Vadi Yayınları.
- Yel, A. M.-Küçükaşçı M. S. (2003). "Mahalle." *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 27: 323-326.
- Yıldım, Ş. (2003). *Parental Grief Reactions After an İnfant Death*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yılmaz, M. (2014). *Growth Through Traumaticloss: The Effect of Grief Related, Coping and Personality on Post Traumatic Growth*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

In modern times, life is changing faster than ever. On the one hand, the facilities provided to human life due to increasing knowledge and developing technology can be seen together in economic, social and spiritual crises that threaten human life on the other. As a result of all these, different groups have emerged, whose social structure and situations are different from each other in every day life. Students, working, poor, unemployed, children, young, women, in addition to groups in need of care and protection, sick, disabled, elderly, victim, criminal, exposed to violence, etc. groups of special interest and waiting for services are also observed. However, the changes observed in our age are not limited to social structure and daily life. At the same time, people may experience a spiritual crisis. Can imams undertake important responsibilities as a religious counselor and spiritual guide in finding solutions to these economic, social, family, moral and spiritual problems? The subject of this article is to seek answers to the question from the literature.

According to statistics, the number of neighbourhoods in Turkey is 32105 and the number of villages is 18306. By comparison, the number of mosques is 88021 according to figures dated 31 December 2017. The number of imams and muezzins in the mosque is approximately 100,000 according to the statement made by Erbas, the head of Religious Affairs. If we make an assessment on the numbers, we can say that there are about twice as many mosques and imams as the total number of neighborhoods and villages. In other words, there are almost two mosques and imam-muezzin in each neighborhood and village. When the current figures are considered, it is seen that Diyanet is represented in every neighborhood and village. Infact, this holds significant potential for the country and society. That is, mosques as temples can be made ready for multi-purpose use, as well as imams who are clerics in the mosque can add alot the villages and neighbourhoods they are in the context of their role.

Infact, imams have performed important duties in the neighborhood life as competent and responsible persons for centuries. The imams appointed with the Sultan's Berat should have knownt he whole neighborhood as there presentative of the District of Kadi, who was the district's mülki and beledi supervisor. They were aware of the civil, legal and social status of almost every one. They knew how many households and individuals there were in the

neighborhood, who were poor and who were rich, who were married and single, who were homeowners and those who were tenants.

As the most trusted person in the neighborhood, they took care of the orphans and took care of the victims and the oppressed. They could control the prices of the goods sold, not allow the oppression of the people and especially the poor and demand the punishment of those who rely on injustice. In particular, there was a fund of aid called Avarız Akçası, which was also the responsibility of the imams. In this context, the imams would operate the income obtained and help the needy with it and they would pay for the places that needed repair.

With all these in mind, it can be said that imams have pioneered many religious, scientific, legal, social and cultural activities in our geography for hundreds of years, so to speak and that life in the neighborhood flows around the man under their responsibility. The imams who lost their authority and responsibilities after the period of Mahmud II were called Namazcı hodjas, who were appointed by the local people in almost Ottoman period and who lacked authority. Today, however, imams can go outside mosques in their neighborhoods and villages and do more than just practice religious ritual. Religious counseling and spiritual guidance, which is very important in our times, should be considered as the primary duty of imams. In many countries in the west there are spiritual guides, whose numbers are expressed in thousands. We can do the same through the imams.

Many problems can be solved with the efforts of a consultant and guide rather than by the ingenuity of another institution and organization in the life of the neighborhood. We can be referred to as social, family and spiritual problems that are on the scale of many more difficult neighborhoods and are waiting to be solved, such as conflict between neighbors, infighting within the family, sibling fights or resentments caused by inheritance sharing, substance abuse, the presence of disabled individuals and the anxiety they cause. On the other hand, these arch for identity and meaning of an adolescent, the need for the adult to reconsider and design life, and the depression and struggle to cope with the elderly, who are approaching death and losing relatives, are the situations that are re-experienced every day, all of which should fall under the responsibility of imams as religious advisors and spiritual guides.

It should be noted that the target group of religious counseling and spiritual social work activities is ultimately a resident of a neighborhood. These activities to be carried out by the Imam will also establish a feeling that will make the neighborhood feel valuable, strengthen its connection with the environment in which it is located, and make it feel safe. On the other hand, when the fact that

---

he “We” feeling and thought in the neighborhood is also a sense, thought and culture of the neighborhood, centered on the mosque and shaped by the imam, is etched in to people's minds from their children to their adults, these individuals' feelings and thoughts about Islam, the mosque and the imam will be very positive. It may be too optimistic to expect that every Imam will be an expert spiritual advisor. However, they are expected and should be expected to identify the problems and help a little bit. If there are deeper problems that exceed them, they can act as a guide to identify the problem and guide it to the relevant institutions, organizations and individuals.